

Marktvisie: Hoe circulair en maatschappelijk verantwoord is de warme en koude drankenvoorziening in 2030?

Buyer Group Warme en koude drankenvoorziening

Januari 2026

Inhoud

1 Inleiding

Doel
Visie
Totstandkoming

2 Context

Vergroot kansen duurzame MKB

3 Visie

Speerpunten
Speerpunt 1: Een warme drankenvoorziening zonder grondstofverspilling en restafval
Speerpunt 2: Eerlijke handel in de ketens van koffie en thee
Speerpunt 3: Kansen voor MKB en mensen met een afstand tot de arbeidsmarkt inzetten voor alle dienstverlening
Speerpunt 4: CO₂-reductie tijdens gebruiksfase van apparaten, inclusief energiezuinige apparaten

4 Colofon

Ben je enthousiast over de inhoud, wil je van gedachten wisselen of verbeteringen aandragen? Neem dan contact op via info@pianoo.nl.

PIANOO, Expertisecentrum Aanbesteden

Rijksdienst voor Ondernemend Nederland

www.pianoo.nl

3
3
3
3
4
4
5
5
5
6
7
8
9

1 Inleiding

Koffie? Thee? Iedere medewerker drinkt het op kantoor en alle aanbestedende diensten kopen het in. Voor iedereen relevant dus. De Buyer Group warme en koude drankenvoorziening is in mei 2025 van start gegaan met een diverse groep van publieke inkoopende partijen.

Doel

De groep heeft als doel de transitie naar circulaire en maatschappelijk verantwoorde warme en koude drankenvoorziening te versnellen door een heldere en geharmoniseerde uitdraag van deelnemende partijen. Deze marktvisie is daarbij een eerste stap en bevat een gezamenlijke visie van de deelnemers.

Visie

De visie schetst een toekomstbeeld van waar de markt in 2030 staat op de relevante maatschappelijke en circulaire doelen. Daarnaast beoogt de marktvisie een gezamenlijk vertrekpunt te zijn voor de deelnemers. De Buyer Group werkt de verdere vertaling naar de inkooppraktijk uit in de (handreiking) inkoopstrategie.

Totstandkoming

Deze marktvisie is tot stand gekomen door voort te bouwen op de beschikbare kennis. Daarbij is gebruikgemaakt van het categorieplan van de Rijksoverheid en de Marktverkenning voor deze Buyer Group. Na prioritering van de kansen door de deelnemers van de Buyer Group, zijn de mogelijkheden verder geconcretiseerd tijdens een kennissessie met maatschappelijke organisaties, 3 bedrijfsbezoeken en een marktdialoogdag.

Scope van de Buyer Group Warme en koude drankenvoorziening

De groep focust zich op:

- levering van warme drankenautomaten
- onderhoud en operatie van warme drankenautomaten
- levering van de ingrediënten: koffie, thee, cacao

Buiten scope

De inzet van kokend waterkranen en waterdispensers voor warm en koud (smaak)water heeft een direct verband met de consumptie uit automaten. Maar deze vallen toch buiten de focus van deze Buyer Group, omdat meerdere deelnemers deze apart inkopen.

2 Context

De kantooromgeving verandert sterk en is meer ingericht op ontmoeting. Hierdoor verandert ook de behoefte aan warme dranken. Minder en betere koffie is de algemene trend. Ook groeit de vraag naar plantaardige melk, warm en koud water.

Op dit moment winnen 3 grote marktpartijen de meeste aanbestedingen. MKB-leveranciers doen hieraan nog maar beperkt mee. Dit komt hoofdzakelijk door de onmogelijkheid om de grote hoeveelheden apparaten voor te financieren. Daarnaast kunnen MKB-leveranciers vaak niet voldoen aan de eisen rondom operating. Tegelijkertijd bieden MKB-leveranciers vaak wel duurzame oplossingen voor apparaten, ketenverduurzaming en social return.

Vergroot kansen duurzame MKB

In de markt is er daarom behoefte om de contractduur aan te passen aan de duurzaamheidsambities. Daarnaast is er behoefte om binnen een aanbesteding andere samenwerkingsvormen te stimuleren, zoals het leasen van apparaten. Ook het opsplitsen van de aanbesteding in losse percelen voor apparaten, operating en ingrediënten creëert kansen voor MKB-bedrijven.

3 Visie

In 2030 ziet de warme en koude drankenvoorziening er anders uit dan nu. Publieke opdrachtgevers gebruiken hun gezamenlijke inkoopkracht om verspilling te voorkomen, ketens te verduurzamen en ruimte te bieden aan innovatie. Deze visie maakt die ambitie concreet.

Speerpunten

In deze Buyer Group wordt de publieke koopkracht gebundeld om ambitieus in te zetten op de volgende 4 speerpunten:

1. Een warme drankenvoorziening zonder grondstofverspilling en restafval, inclusief minder apparaten, modulair ontworpen apparaten, langere levensduur van apparaten, refurbished apparaten, duurzaam verpakte ingrediënten en het effectief verwerken van reststromen.
2. Eerlijke handel in de ketens van koffie, thee en waar mogelijk ook cacao door in te zetten op transparante ketens, leefbaar inkomen, en het stimuleren van duurzame en regeneratieve landbouw.
3. Kansen voor MKB en mensen met een afstand tot de arbeidsmarkt inzetten voor de dienstverlening, inclusief onderhoud en schoonmaak.
4. CO₂-reductie tijdens gebruiksfase van apparaten, inclusief energiezuinige apparaten.

Speerpunt 1: Een warme drankenvoorziening zonder grondstofverspilling en restafval

De Nederlandse economie moet in [2050 volledig circulair](#) zijn. Dat betekent dat producten en grondstoffen opnieuw gebruikt worden en er bijna geen restafval meer is. In 2030 streeft Nederland naar een halvering van het gebruik van primaire grondstoffen. Kansen om hieraan bij te dragen zien we voor deze groep zowel bij de automaten als bij de verpakkingen. Deze kansen worden idealiter geprioriteerd aan de hand van de R-ladder.

Minder apparaten

In 2030 kopen publieke opdrachtgevers minder apparaten in. Dit is het gevolg van een bewust efficiëntere inzet bovenop een stijgende vraag naar alternatieven, zoals koffiecorners en kokend waterkranen.

Modulair ontwerp

Alle apparaten die worden ingezet zijn zo ontworpen dat ze een lange levensduur hebben (langer dan 8 jaar). In 2030 wordt gestuurd op modulair ontworpen machines, waarbij wordt gelet op demonteerbaarheid, zo weinig mogelijk samengestelde materialen (voor monostromen), repareerbaarheid en vervangbaarheid van onderdelen.

Langere levensduur van apparaten

Voor een optimale inzet en benutting van de levensduur van apparaten zal de aanbestedende dienst soms de apparaten zelf kopen/leasen. In 2030 is er meer ervaring opgedaan met het opsplitsen van de inkoop van machines van de inkoop van ingrediënten. Ook zijn er eerste geleerde lessen te delen over hoe dat uitpakt voor een optimale benutting van de technische levensduur van machines.

Refurbished apparaten

In 2030 is er een definitie van refurbished apparaten. Ook is er beter zicht op wat er aan het einde van de levensduur met de apparaten gebeurt. Daarbij is duidelijk welke materialen het meest relevant zijn om op te focussen. Dit gebeurt onder andere op basis van materialenpaspoorten. Er zal pas in de contractfase worden gestuurd op de inzet van refurbished apparaten om een gelijk speelveld te creëren voor MKB-producenten.

Drankenvoorziening zonder restafval

Op dit moment zijn er nog verpakkingen voor eenmalig gebruik en bevatten sommige theezakjes nog plastic. In 2030 werken publieke opdrachtgevers met leveranciers die hun producten duurzaam verpakken. Dit betekent dat er zo weinig mogelijk materiaal wordt gebruikt. Waar mogelijk worden herbruikbare oplossingen toegepast, zoals strooiers voor suiker en bulk-navulverpakkingen. Liever afwasbare lepeltjes dan weggooistokjes.

Daarbij zal de samenstelling van de toegepaste verpakkingsmaterialen goed recyclebaar zijn in lijn met de Europese Verordening voor Verpakkingen en Verpakkingsafval.

De koffiedroes en theezakjes worden gescheiden ingezameld en verwerkt als organisch afval. Dit blijkt met de huidige bestaande infrastructuur voor inzameling en verwerking van koffiedroes de meest duurzame optie.

Speerpunt 2: Eerlijke handel in de ketens van koffie en thee

De toekomst van koffie en thee staat onder druk. Boeren leven veelal in armoede, er is sprake van vergrijzing en de productie lijdt onder de gevolgen van klimaatverandering en beperkte investeringsmogelijkheden voor verduurzaming. Ook vinden er in ketens veel misstanden plaats, zoals:

- ontbossing
- kinderarbeid
- structurele onderbetaling

Publieke inkoop kan bijdragen aan het stimuleren van ketenverantwoordelijkheid bij bedrijven. Daarmee kan zij ook bijdragen aan het verminderen van risico's en misstanden en het tegengaan van de gevolgen van klimaatverandering.

Warme en koude drankenvoorziening bij de Rijksinkoop is onderdeel van de categorie Consumptieve dienstverlening. Deze categorie is aangemerkt als risicocategorie, waardoor het verplicht is internationale sociale voorwaarden (ISV) uit te vragen in contracten. Leveranciers zijn daardoor gewend aan de uitvraag, al is het onderwerp voor leveranciers in de praktijk nog wel ingewikkeld.

Vanwege de grootste afnamevolumes en de daaraan gerelateerde invloed, zal het meest ambitieus worden ingezet op het verbeteren van de omstandigheden in de koffieketens en waar mogelijk ook in die van thee. Verder zal er laagdrempelig worden gestart met de cacaoketen.

Koffie

Transparante koffieketen: een verifieerbaar transparante keten tot aan coöperatie is haalbaar, tot aan boer is wenselijk en soms ook haalbaar. Het is noodzaak om vooral onderbouwing en bewijsvoering te vragen. Traceerbaarheid en transparantie zijn niet het doel, maar een middel om zinvolle activiteiten te ontwikkelen. Door de nieuwe Europese ontbossingswetgeving is traceerbaarheid tot op de boer voor sommigen inmiddels technisch haalbaar. Dit biedt kansen voor transparantie over andere onderwerpen, zoals:

- risico's
- betaalde prijzen
- monitoring

Leefbaar inkomen

Het streven naar leefbaar inkomen is het uitgangspunt. Een aantoonbare eerlijke prijs is daarbij van belang en kan op meerdere manieren tot stand komen. Vraag in alle gevallen om prijsonderbouwing en bewijslast. Voor koffie van boerencoöperaties kan bijvoorbeeld de Living Income Reference Price (LIRP) van Fairtrade gebruikt worden indien beschikbaar, voor koffie van plantages gaat het om leefbaar loon. Om te komen tot een leefbaar inkomen, zijn naast een eerlijke prijs, langetermijncontracten, voorfinanciering en educatie ook belangrijk.

Zonder een leefbaar inkomen kunnen boeren niet investeren in verduurzaming. Sociale en ecologische doelen zijn dus verbonden. Ten aanzien van duurzame landbouw bestaan er verschillende benaderingen, zoals:

- regeneratieve landbouw
- agroforestry
- schaduwteelt
- biologische productie

Contextafhankelijkheid

De beste aanpak is contextafhankelijk. Dit betekent dat de markt vraagt om vrijheid in de methode om te werken aan meetbare verbeteringen op thema's als bodemkwaliteit, biodiversiteit, inzet van schaduwteelt, vermindering van kunstmest en pesticiden en natuurlijke bescherming.

In de afgelopen jaren zijn er meerdere overheden geweest die in hun aanbesteding ambitieus hebben ingezet op de verduurzaming van de koffieketen, naast het opnemen van de ISV als contractvoorwaarde.

Strikte eisen

Publieke opdrachtgevers kunnen het gebruik van keurmerken loslaten mits strikte eisen behouden blijven met betrekking tot:

- ketentransparantie
- leefbaar inkomen
- verduurzaming
- voorfinanciering van boeren

Het is van belang dat opdrachtgevers hier in de contractperiode op toezien en aantoonbaar aan voldoen.

De verwachting is dat het stellen van deze eisen met betrekking tot transparantie, leefbaar inkomen en duurzame landbouw voor koffieleveranciers leidt tot meer samenwerking met sociale en duurzame MKB-ondernemingen. Deze ondernemingen hebben vaak kortere ketens en werken direct samen met boeren in Zuid-Amerika, Afrika en Azië. Hierdoor kunnen zij makkelijker aantonen hoe ze voldoen aan de gestelde eisen.

Toekomst

In 2030 zal er meer ervaring zijn met de verschillende vormen van samenwerking, zoals:

- combinatievorming
- onderaanneming
- het opsplitsen van de aanbesteding van warme drankenvoorziening in de levering en het onderhoud van automaten en de levering van ingrediënten

In 2030 zal het gangbaar zijn dat leveranciers hun koffieketen transparant hebben en dat zij kunnen aantonen wat hun bijdrage is om te komen tot:

- een leefbaar inkomen
- duurzame landbouw
- een langetermijnperspectief voor betrokken boeren (langetermijncontracten met boeren)

Thee

Voor thee is een transparante keten nu nog lastiger vanwege de rol die handelshuizen spelen in de keten. Transparantie is daarom voor nu alleen via rechtstreekse handel (direct trade) haalbaar.

In 2030 is het ook voor thee haalbaar om de ketens in kaart te brengen. Of een haalbaar alternatief dat het mogelijk maakt te werken aan een leefbaar inkomen en het gebruik van

een duurzame landbouwmethode van de producent. Het apart inkopen van thee of het vragen om traceerbare thee zijn mogelijke oplossingen die verder onderzocht zullen worden.

Voor deze Buyer Group zal een externe expert de theeketen en de handelingsmogelijkheden verder onderzoeken. Doel is om zicht te krijgen op wat zinvol en haalbaar is om via inkoop bij te dragen aan de theeketen.

Cacao

Cacao als ingrediënt heeft een klein volume in de aanbesteding en zal daarom laagdrempelig worden meegenomen door bijvoorbeeld te vragen naar deelname aan bestaande initiatieven zoals Tony's Open Chain.

Speerpunt 3: Kansen voor MKB en mensen met een afstand tot de arbeidsmarkt inzetten voor alle dienstverlening

De hoeveelheid apparaten en de huidige wensen rondom operating zijn knelpunten voor het MKB om nu mee te doen met aanbestedingen. In 2030 is er meer ervaring opgedaan met het samenwerken tussen grote en MKB-bedrijven en het opsplitsen van de aanbesteding in percelen. Hierdoor ontstaat beter zicht op de benodigde kaders, zoals contractduur. Deze kaders zijn nodig om een gelijk speelveld te creëren.

Daarnaast is er zicht op andere oplossingen om de operating in te vullen buiten de scope van de aanbesteding. Denk hierbij aan een SROI-partij, het beleggen van werkzaamheden bij andere contractpartners of het zelf uitvoeren van taken. Dit draagt eraan bij om de aanbesteding aantrekkelijker te maken voor MKB-bedrijven.

Social Return

In 2030 benutten publieke opdrachtgevers meer kansen om samen te werken met sociaal werkbedrijven/sociale ondernemers. Operating is arbeidsintensief en een mooie kans voor het inzetten van mensen met een afstand tot de arbeidsmarkt.

Andere kansen liggen bij:

- de retourlogistiek van herbruikbare verpakkingen
- refurbishing van apparaten
- de branderij
- vervoer
- verpakken

Speerpunt 4: CO₂-reductie tijdens gebruiksfase van apparaten, inclusief energiezuinige apparaten

CO₂-uitstoot van koffieteelt vormt samen met de gebruikersfase een substantieel deel van de CO₂-uitstoot van de koffieketen. De automaten verbruiken veel energie bij weinig gebruik, omdat de boiler steeds opnieuw moet opwarmen. Hiervoor bestaat al een criterium 'Grenswaarden energiegebruik warme drankenautomaten' in de MVI-criteriatool. Wees daarbij scherp op de juiste capaciteit van de boiler die nodig is om wachtrijen te voorkomen bij een kleine boiler.

Naast het energielabel zal er worden gelet op andere mogelijkheden, bijvoorbeeld:

- de mogelijkheden op stand-bymodus
- machines met slimme sensoren die piekgebruik registreren en de verwarming daarop aanpassen

Het is belangrijk om het volledige plaatje van de machine mee te nemen. Daarbij gaat het om de prijs per kopje, inclusief energiegebruik, onderhoud en restwaarde of de total cost of ownership over een contractduur.

Colofon

Een Buyer Group is een samenwerking van opdrachtgevers die een gedeelde marktvisie op het verduurzamen van een specifieke product-categorie ontwikkelen. En deze binnen 2 jaar implementeren in hun inkooppraktijk. Deze marktvisie is getoetst bij marktpartijen en kent een breed draagvlak. Dit stimuleert de markt om duurzame oplossingen te ontwikkelen die passen bij een concrete, breed gedragen ambitie.

De Buyer Group Warme en koude drankenvoorzieningen wordt mogelijk gemaakt door PIANOo en het ministerie van Infrastructuur en Waterstaat.

Projectleider: Renée van Tuyll, PIANOo

Inhoudelijk expert: Roxana de Raad MVO Nederland / Future Up

Eindredactie: PIANOo

Opmaak: Xerox | Osage

Deelnemers Buyer Group warme en koude drankenvoorziening

- Brandweer Twente: Renate Olde Heuvel, Yvonne Vreeling
- Gemeente Noordoostpolder: Karin Blikendaal
- Gemeente Utrecht: Daniëlle van den Berg, Dave van den Berg
- Gemeente Zwolle: Erik van Eerten
- NS: Patricia Temme
- Provincie Gelderland: Leon Hans
- Rijksoverheid, Categorie Consumptieve dienstverlening: Anne Ensing, Rob Heijink, meerdere inkopers
- ROC van Amsterdam-Flevoland: Ilse Donkervoort, Janneke Dirkze
- Veiligheidsregio Kennemerland: Sandra Koenders
- Veiligheidsregio Rotterdam-Rijnmond: Evelien van den Berg, Michelle van Rooijen
- Wageningen University & Research: Jasper van Kasteren, Maartje de Jong, Sander Dillema
- Waternet: Maarten Huikeshoven

